

УДК 341(4-672ЄС):325.54

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.12.61>**Валентина Алгаш,***студентка V курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого***Анна Піттель,***студентка V курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

СУЧАСНА МІГРАЦІЙНА КРИЗА ЯК ВИКЛИК ДЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Стаття присвячена дослідженню показників міграційних потоків у Європі впродовж останніх років, а також питанням сучасної міграційної проблеми, що існує в країнах ЄС. Авторами проведено аналіз наукових досліджень з даної теми. Проаналізовано проблеми інтеграції біженців у європейську спільноту, а також визначено структуру та кількість іммігрантів з огляду на статистичні дані. Авторами розглянуто дії та позиції лідерів держав-учасниць Європейського Союзу щодо міграційної політики та вирішення проблеми масового напливу мігрантів. У роботі досліджено головні тенденції міграційної політики ЄС на тепер. Розкрито перспективу динаміки міграції як складного і багатоаспектного феномена, спрогнозовано її подальший розвиток як нестабільного соціального явища. Виявлено асоціальні складники міграційних процесів у Європейському Союзі та їх негативний вплив на соціокультурні зміни. У статті проаналізовано основні зміни в характері міграційних переміщень населення за межі своїх держав з метою працевлаштування, визначено тенденції щодо регіонального, поселенського розподілу трудових мігрантів. Зосереджено увагу на бажанні керівних держав-членів ЄС обмежити стихійний приплив нелегальних мігрантів із тих країн, що перебувають на етапі розвитку, оскільки це створює численні соціальні, політичні, економічні, а також культурно-релігійні проблеми для країн ЄС. Адже і сама Європейська спільнота потерпає від труднощів та політичних протиріч, пов'язаних з розбіжностями в рівнях економічного розвитку. Авторами статті сформульовано висновки щодо напрямів подолання цієї проблеми, а саме встановлено необхідність одноманітного підходу до врегулювання процесів імміграції. Наголошено також на значному позитивному потенціалі міграції для розвитку приймаючих держав, умовою використання якого є адекватна міграційна політика як на національному, так і на міжнародному рівнях. Адже серед політичних пріоритетів на першому місті має стояти забезпечення легального та впорядкованого міграційного процесу та захисту прав мігрантів.

Ключові слова: міграція, міграційна політика, Європейський Союз, біженці, мігранти, міграційна криза.

Постановка проблеми. Світова міграція як соціальне явище є сьогодні складним та мультиаспектним явищем. Керівництво європейських держав виявилось неготовим конструктивно та оперативно вирішувати проблеми, пов'язані з глобальними міграційними процесами. Це призвело до міграційної кризи 2015 року, яка залишилась одним із найважливіших викликів для європейців до сьогодні. За результатами опитувань громадської думки Eurobarometer, що здійснюється під егідою Європейської Комісії, імміграція залишається головною проблемою на рівні Європейського Союзу. Проблема вже не в надмірній кількості мігрантів і шукачів притулку, як було до недавнього часу, а в тому, що в Євросоюзі немає однаковості щодо того, як їх приймати та розподіляти. Зі скороченням кількості прибу-

ваючих мігрантів до Європи зменшується і співпраця та розподіл відповідальності всередині ЄС. Крім того, країни ЄС не можуть домовитися про спільну політику щодо мігрантів та біженців загалом. Усередині Євросоюзу формуються окремі блоки з протилежними інтересами, що підриває загальний дух Європейського Союзу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання міграційних процесів стало предметом дискусій як серед політичної еліти держав-учасниць Європейського Союзу, так і серед значної кількості вітчизняних вчених-правників. Дослідженням усіх аспектів міграційної політики та протидії нелегальній міграції на різних рівнях займаються як іноземні, так і українські дослідники, серед яких О. Чуприна, Г. Луцишин, О. Малиновська, Н. Пак, Р. Кермач, А. Солодько, С. Каслс,

Т. Клінченко, О. Відлер, О. Грішнова, В. Кри-
венко, Д. Вейсбротт та інші.

Мета статті. Головною метою роботи є дослідження проблеми сучасної міграційної кризи у країнах ЄС, розгляд основних причин її виникнення та загроз, які сьогодні та у близькій перспективі поставать перед Європейським Союзом, а також пошук можливих способів їх попередження та мінімізації.

Виклад основного матеріалу. Міграція – це переміщення населення з постійного місця проживання, пов'язане з перетином певних меж (державних кордонів). Вона має стихійний характер і декілька видів. Міграція існувала завжди. Сьогодні її офіційною стороною є трудова міграція населення. Проте найбільш масовою та небезпечною є нелегальна міграція до країн Європейського Союзу, що останніми роками зросла в десятки разів.

Нелегальна міграція стала стійким і масштабним явищем, що впливає на соціально-економічні та політичні процеси у багатьох країнах сучасного світу. За даними Міжнародної організації з міграції (МОМ), нині по всьому світу налічується 244 мільйони міжнародних мігрантів (або 3,3% світового населення). Натепер міжнародне переселення досягає рекордних висот, число внутрішньо переміщених осіб перевищує 40 мільйонів чоловік, а число біженців становить більше 22 мільйонів чоловік [16]. Через брак консенсусу між урядами країн-учасниць ЄС у багатьох країнах зростає популярність праворадикальних партій, які рішуче виступають проти мігрантів. Відсутність солідарності задля прийняття спільних правил вирішення проблем із розселенням великого потоку мігрантів призводить до нерівномірного навантаження на міграційні служби окремих країн Європи. Як наслідок, масовий наплив мігрантів загрожує існуванню Шенгенської угоди, а протиріччя між країнами ЄС щодо розселення мігрантів поглиблюють розкол в ЄС.

Європейська міграційна криза 2015 року – це явище, що стало гуманітарною катастрофою, яка викликана масовим напливом мігрантів з країн Близького Сходу та Африки до Європи. Окремі вчені та аналітики навіть порівнюють ситуацію, що склалася, з періодом Другої світової війни [1, с. 271]. Є два погляди на цю проблему: Німеччина, Франція, Італія та скандинавські країни розглядають міграційну кризу як випробування європейських цінностей і єдності, а Угорщина, Польща, Словаччина, Чехія і балтійські держави вбачають у біженцях загрозу безпеці і благополуччю [9].

Дана криза є комплексною: по-перше, це криза гуманітарна, бо позначилася загибеллю тисяч людей; по-друге, це криза управління і кордоном, і наданням притулку; по-третє, за висловом президента Європарламенту Мартіна Шульца, це криза солідарності, оскільки віднайти спільне для ЄС рішення щодо врегулювання проблеми біженців, яке б дало змогу більш рівномірно розподілити навантаження на окремі країни, виявилось вкрай складно [8, с. 162].

Причин виникнення та існування досліджуваного явища є досить багато, серед яких можна виділити:

- відсутність у значній кількості громадян можливостей для працевлаштування у себе на батьківщині;
- економічна нестабільність, що спостерігається на території значної кількості країн Близького Сходу;
- значне зубожіння та високий ризик померти від голоду в себе на батьківщині;
- соціальна несправедливість, яка панує в східних країнах;
- бажання отримати гідну освіту, яку можна здобути в країнах Європи;
- природні катаклізми, що загрожують здоров'ю та життю і які спостерігаються на території багатьох східних країн;
- висока ймовірність опинитися в епіцентрі воєнних дій [10, с. 30].

Остання причина є найбільш актуальною сьогодні, адже на Близькому Сході постійно виникають нові збройні заворушення, внаслідок чого страждають тисячі людей, в основному мирне населення. Це є свідченням того, що мешканці східних територій вирішують долати значну відстань не від хорошого життя, а, навпаки, з великим бажанням зберегти життя своє і своїх близьких.

Поряд із зазначеними варто наголосити ще й на такій гуманітарній проблемі. Мігранти досить часто перепливають Середземне море цілими сім'ями, з новонародженими дітьми, вагітними жінками, особами похилого віку. Тисячі людей так і не досягають берегів омріяної Європи. Більшість із них відпливають від берегів своєї батьківщини на переповнених ненадійних суднах і човнах. Відповідно до даних Міжнародної організації з міграції, в 2017 році понад 3 тисячі осіб потонули або зникли безвісти під час спроби перетнути Середземне море. За останні чотири роки кількість загиблих становить понад 20 тисяч. Проте біженців це не зупиняє, і вони щораз новими та новими «партіями» долають небезпечні відстані морем [5]. Тому гуманітарний аспект проблеми міграційних потоків яскраво свідчить про те, що ці тенденції є небезпечними для

тисяч людей, які наважуються таким чином змінити своє життя.

За даними ООН, країни, з яких походить більша частина шукачів притулку, не змінюються з 2014 року: це Сирія, Афганістан, Сомалі, Південний Судан, Судан, Демократична Республіка Конго, Центральноріанська Республіка, М'янма та Еритрея. Основні країни походження є більш-менш неоднаковими: 41% мігрантів родом із Сирії, 27% – з Афганістану, 16% – з Іраку, а потім Ірану, Пакистану, Нігерії, Гамбії, Гвінеї, Марокко та Сенегалу [13].

Протягом 3 років поспіль показники прибуття неухильно падають, а нинішній рівень становить лише 10% від тієї кількості, коли вони були на піку у 2015 році. У 2018 році виявлено близько 150 000 через зовнішні кордони ЄС нерегулярних переїзців [15]. Але той факт, що кількість нерегулярних прибуттів зменшилася, не є гарантією на майбутнє, враховуючи ймовірне продовження міграційного тиску.

Міграційна криза стала серйозним викликом фундаментальним здобуткам Євросоюзу, передусім зони вільного пересування (до тимчасового відновлення контролю на внутрішніх кордонах ЄС вдавалися Австрія, Бельгія, Данія, Німеччина, Норвегія, Словенія, Угорщина, Швеція). В умовах кризи активізувалися крайні політичні сили (наприклад, у Франції кандидат від ультраправого Народного фронту Марін Ле Пен під час президентських виборів 2017 р. вийшла у другий тур, де за неї проголосували 33,9% виборців), спостерігалася радикалізація настроїв частини населення (в 2015 р. у Німеччині було зафіксовано 747 нападів на житла прибулих, у тому числі 222 – із завданням тілесних ушкоджень [11]). Імміграція, за даними Євробарометра, перетворилася на найбільш болючу проблему для європейців, залишивши позаду економічні труднощі та безробіття [14].

Масові хвилі міграції стали дестабілізуючим фактором у межах спільної внутрішньої політики ЄС та політики міграції у декількох аспектах. Цілком очевидно, що багато держав-членів ЄС не були готові до масштабної міграційної кризи і, як наслідок, відчували негативні впливи цього процесу у таких важливих системах соціального реагування на надзвичайні ситуації, як житло, освіта та охорона здоров'я. Внаслідок неконтрольованого потоку біженців держави змушені спрямовувати фінансові та програмні пріоритети соціальної інтеграції на тимчасове утримання мігрантів з можливим скороченням соціальних гарантій для громадян європейського резидентства через брак коштів у бюджеті країни. Додаткові витрати

на задоволення соціальних потреб біженців, як цього вимагали в Німеччині й Австрії, можуть спричинити значний «політичний люфт» або навіть жорстку реакцію, як це сталося між місцевими політиками в м. Кельн. Водночас міграційні потоки сприяють стрімкому зростанню діяльності громадянського суспільства Європи, яке надає життєво важливого значення задоволенню базових потреб біженців, таких як одяг чи надання першої медичної допомоги [2, с. 30].

Міграційна криза, попри свої зовнішньополітичні передумови, значно впливає на внутрішнє функціонування ЄС. Так, вона вперше поставила під сумнів єдність європейських країн та дієвість Шенгенських угод – одного з наріжних каменів європейської інтеграції, що забезпечує свободу пересування в межах ЄС, особливо для тих країн, які стали частиною транзитного маршруту потоку шукачів притулку з Близького Сходу.

Уже сьогодні на теренах ЄС існує практика відновлення контролю на внутрішніх кордонах через небезпеку міграційної кризи. Відповідне право закріплене у ст. 23 Шенгенського Кодексу (Schengen Borders Code). До прикладу, Німеччина відновлювала контроль на сухопутному кордоні з Австрією на період від 11 лютого до 11 травня 2017 р.; Австрія – зі Словенією та Угорщиною. Франція своєю чергою через постійну терористичну загрозу відновила контроль на всіх внутрішніх кордонах на період з 27 лютого до 15 липня 2017 р. [12].

У контексті міграційної кризи європейські праворадикальні політичні сили наголошують на необхідності впровадження рішучих заходів, спрямованих на обмеження міграційних потоків. Небувале зростання міграції вже сьогодні змушує низку держав ЄС виділяти значні кошти для оперативного реагування та облаштування спеціальних пунктів прийому біженців і забезпечення необхідною гуманітарною допомогою (харчування та медичне обслуговування) [4, с. 22].

Збереження динаміки напливу біженців та подальша ескалація міграційної кризи у найближчій перспективі може стати причиною ще більшого зростання економічних витраток через необхідність фінансування соціальної політики ЄС, яке проводиться з бюджетів країн-членів ЄС, і, як наслідок, тягар міграційної кризи лягає на громадян-платників податків, які проживають у межах Європейського Союзу. Що більше, збільшення кількості біженців може спричинити додатковий тиск на ринок праці у європейських країнах та ще більшою мірою посилити проблему безробіття в Європі [6]. Вочевидь, такий хід подій буде аж ніяк не на користь громадян ЄС, і це, своєю чергою, стає причиною загострення міжнетич-

них протистоянь та погіршення ставлення до іноземних мігрантів.

Проблема з нелегальними мігрантами та біженцями загострює внутрішньополітичну конфліктність, зокрема, активізуються націоналістичні організації, які заявляють про те, що Європа і так вже втратила більшу частину своїх національних традицій і нинішня ситуація призведе до ще більшого розмивання ідентичності європейських націй [7, с. 44]. Недосконала політика інтеграції емігрантського населення у європейське суспільство призводить до загострення взаємин між корінним населенням європейських держав та іммігрантами, зростання антиіммігрантських настроїв та масових протестів європейців проти міграційної політики національних урядів.

Підхід ЄС до питання міграції був і є євроцентричним. ЄС демонструє свої слабкі сторони, що полягають у відсутності реального союзу між державами-членами, і насамперед відсутність співпраці між ними дає зрозуміти, що ЄС ще не можна вважати інтегрованим політичним союзом. У цьому питанні ЄС виявляється неефективним і роз'єднаним, протиставляючи держави-члени одна одній і розпалюючи націоналістичні та антимусульманські настрої. Вони розглядають феномен міграції як певну загрозу для боротьби, замість того, щоб протидіяти їй [13].

За такої ситуації подолання міграційної кризи, забезпечення захисту біженців та надання допомоги державам-членам, які найбільше потерпали від припливу мігрантів, перетворюється чи не на ключове для ЄС питання. Відносини в середині країн Союзу у зв'язку з міграційною кризою погіршуються, уряди країн все більше віддаляються від лінії А. Меркель, яка пропонує політику «відкритих дверей» для біженців, тому мігрантів стає дедалі більше [3, с. 140]. Варто зазначити нерівномірний розподіл біженців між країнами, що, з одного боку, вказує на виважене рішення Єврокомісії щодо кожної країни окремо, з іншого – створює ще більшу диспропорцію між державами. Між країнами ЄС немає взаємодії, а це ще більше перешкоджає контролю кризи.

На нашу думку, все це незабаром може привести до розколу ЄС. Адже є проблеми, які загрожують цілісності ЄС: безкінечний потік мігрантів, прийняття нових членів до Союзу, війна на сході України та санкції проти РФ, витрати на утримання мігрантів, економічна нестабільність певних країн – членів ЄС, роз'єднання думок щодо міграційної політики та зобов'язань країн перед Союзом, референдум у Великобрита-

нії про участь у ЄС, усе це ще більше «підігривається» неоднозначним ставленням до всіх цих питань громадян в межах кожної окремої країни.

ЄС слід підійти до вирішення більш конструктивно та не відгороджуватись від проблем, а допомогти розв'язати причини переселення мігрантів. Ситуація, що склалася, має шляхи вирішення, незважаючи на її масштаби. Практика показує, що врегулювання міграційної кризи у країнах ЄС повинно відбуватись комплексно, міграційна політика європейських держав має враховувати усі важливі суспільно-політичні, культурні та етнічні цінності. Європейським країнам слід об'єднатися, звернути увагу на власні проблеми та думки населення країн, які проти доволі привітної політики заохочення біженців.

Відзначаючи успіхи в подоланні міграційної кризи, 12-й голова Єврокомісії Жан-Клод Юнкер водночас підкреслював, що міграція залишатиметься викликом для майбутніх поколінь європейців на довгі роки [8, с. 168]. Тому Європа має підготувати відповідні інструменти для справедливого і відповідального регулювання міграційних процесів, належної відповіді на можливі кризи. За його словами, настав час перейти від пропозицій до законів, а від законів – до практики.

Висновки

Підсумовуючи, слід зазначити, що міграційні тенденції біженців на сучасному етапі розвитку суспільства є невтішними для Європейського Союзу. Щоразу більша кількість біженців перетинає європейські кордони у пошуках кращого життя, що стало загрожувати безпеці та стабільності європейських країн та спричинило кризові явища в європейському середовищі. Процес подолання «міграційної кризи» в ЄС є досить важким та довготривалим, зважаючи на непримиренні позиції держав-членів, але він є реальним, варто лише знайти спільну позицію та, що найголовніше, встановити чітку та довгострокову стратегію. Вона повинна передбачати чіткі дії європейців на рік, два, три, п'ять, десять років для того, щоб керівництво могло прогнозувати тенденції міграційних потоків на коротко-, середньо- та довгострокову перспективу і приймати відповідні рішення.

Отже, міграційна політика міцно посідає своє місце у фокусі європейської інтеграції. Однак зважаючи не те, що ключові питання в цій сфері все ще залишаються у компетенції національних урядів, спільна міграційна політика й надалі буде складним процесом узгоджень та компромісів.

Список використаних джерел:

1. Бузова К.А. Міграційна політика Європейського Союзу: проблеми сьогодення. URL : http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11251/1/Buzova_268-273.pdf
2. Гоган Е. Море лиха. Світ у 2017. С. 30.
3. Гребіник Я. Політична реакція країн ЄС на міграційну кризу. Теорія та методика навчання суспільних дисциплін : науково-педагогічний журнал. 2018. № 1(6). С. 139–142.
4. Дорош Л., Івасечко О. Особливості функціонування та виклики розвитку ЄС у близькій перспективі (2017–2018 рр. *Humanitarian vision*. 2017. Vol. 3. Num. 1. С. 19–24.
5. Европейский Союз в борьбе с нелегальной иммиграцией: новые тенденции. URL: <http://www.alleuropa.ru/index2.php> (дата звернення: 08.11.2019).
6. Кермач Р. Проблема біженців в ЄС: довгострокові наслідки нового виклику / Фонд «Демократичні ініціативи» імені Льва Кучеріва. URL: <http://dif.org.ua/article/problema-bizhentsivv-es-dovgostrokovi-naslidki-novogo-vikliku> (дата звернення: 08.11.2019).
7. Луцишин Г. Міграційна криза в ЄС: проблема безпеки зовнішніх кордонів та загострення міжетнічних. *Humanitarian vision*. 2015. Vol. 1. Num. 2. С. 41-46.
8. Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. Київ : НІСД, 2018. 472 с.
9. Міграційна криза загрожує розколом Євросоюзу. URL: <http://forbes.net.ua/ua/nation/1401504-migracijna-krizazagrohuez-rozkolom-evrosoyuzu> (дата звернення: 03.11.2019).
10. Пак Н. Неконтрольована міграція як загроза безпеці країн Європейського Союзу. *Вісник КНУ імені Тараса Шевченка*. 2016. С. 30–32.
11. Crepeau F. Facilitating Mobility and Fostering Diversity: Getting EU Migration Governance to Respect the Human Rights of Migrants. URL: <https://www.ceps.eu/publications/facilitating-mobility-and-fostering-diversity-getting-eu-migration-governancerespect> (дата звернення: 03.11.2019).
12. Member States' notifications of the temporary reintroduction of border control at internal borders pursuant to Article 25 et seq. of the Schengen Borders Code / European Commission. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen/reintroduction-border-control/docs/ms_notifications_-_reintroduction_of_border_control_en.pdf (дата звернення: 10.11.2019).
13. Scalia G. European migrant crisis, last measures of the EU policy on migration. URL: <http://mediterraneanaffairs.com/european-migrant-crisis-last-measures-of-the-eu-policy-on-migration/> (дата звернення: 08.11.2019).
14. Spring 2015 Standard Eurobarometer: Citizens see immigration as top challenge for EU to tackle. URL: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5451_en.htm (дата звернення: 03.11.2019).
15. The European Agenda on Migration: EU needs to sustain progress made over the past 4 years / European Commission. 2019. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_1496 (дата звернення: 08.11.2019).
16. The International Organization for Migration. URL : <http://www.iom.int/> (дата звернення: 08.11.2019).

This article is devoted to the study of migration flows in Europe over the last years, as well as to the current migration problems that exist in EU countries. The authors analyze the scientific research on this topic. The problems of integration of refugees into the European community are analyzed, as well as the structure and number of immigrants are analyzed in the light of statistics. The authors examine the actions and positions of the leaders of the EU Member States on migration policy and addressing the mass influx of migrants. The paper examines the main trends in EU migration policy to date. The perspective of the dynamics of migration as a complex and multidimensional phenomenon is revealed, its further development as an unstable social phenomenon is predicted. The asocial components of migration processes in the European Union have been identified and their negative impact on socio-cultural changes under the influence of the latter. The article analyzes the main changes in the nature of migration movements of the population outside the borders of their countries for the purpose of employment, identifies trends in the regional, settlement distribution of labor migrants. The focus is on the desire of the leading EU Member States to limit the natural influx of undocumented migrants from developing countries, as this creates numerous social, political, economic and cultural-religious problems for EU countries. The European Community itself suffers from difficulties and political contradictions related to differences in levels of economic development. The authors of the article formulated conclusions on the directions of overcoming this problem, namely, the necessity of a uniform approach to the regulation of immigration processes was established. It also emphasized the significant positive potential of migration for the development of host countries, the condition of which is the use of adequate migration policy at both national and international levels. Political priorities in the first place should include ensuring a legal and orderly migration process and protecting the rights of migrants.

Key words: migration, migration policy, the European Union, refugees, migrants, migration crisis.